

10.126
882-32

C II/2
БЛИОТЕКА ДАНАШЊИЦЕ 9

ЈУНАЦИ

САВРЕМЕНЕ СОВЈЕТСКЕ ПРИПОВЕТКЕ

БЕОГРАД 1945

28 .U

10.126

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

Број читаоца

Читалац

~~6279~~

Толстој

182-32

Занимање

Училиште

Адреса

Београд 1945

Сигнатура
књигедатум
враћањаСигнатура
књигедатум
враћања

11/2

ТЕНА

182-

[illegible]

ЈУНАЦИ

А. ТОЛСТОЈ — В. КАВЕРИН
А. КРИВИЦКИЈ — Б. ГОРБАТОВ

Одељење ~~6279~~ *е* Служба *II/2*

ОДАНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА
Бр. *16.126* *872-32*
Служба

ПРОСВЕТА
ДРЖАВНО ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД

Девета свеска
Мале библиотеке данашњице

ЈУНАЦИ

шtamпана је у 15.000 примерака
у штампарији ПРОСВЕТЕ — државног
издавачког предузећа Србије

Одобрено за штампу 12-VII-1945 под бр. 521

АЛЕКСЕЈ ТОЛСТОЈ

Ј У Н А Ц И

То се десило на северо-западном правцу..

Лежали смо у миришљавој трави, у густом лешњаку. Место за везу сигурно је скривено; небо, избледело од врућине, — пусто. Врућина је била таква да је изгледало да лишће пуцкета. Негде недалеко било је мравиње гнездо и поручник Жабин мало-мало па с образа скине мрава. Грицајући стаблику тразчице, он се није журио с причањем.

— Немачком војнику забрањено је да мисли, тај процес се сматра као штетан код фашиста, — каже он. — Његова тиква није подобна за брзо схватање, — треба му доста док се досети. Ето у тим тренутцима ми смо и добијали... А ствар је била тешка, кад се сетиш — још и сада те подилази језа по леђима... Али, и момци су наши, разуме се, смели. Погледајте војника за везу Петрова, — по лицу се уопште не примећује да је одважан. Сувише је лепушкаст за мушкарца, очи сањиве, — некаква магла у очима; девојци сваки дан пише писма... Борци му стално говоре: „Петрове, па ко си ти — човек, или клада на ногама. Па ти си у рату, — раздрмај се...“ „Оканите ме се, — одговара он, кад буде требало — кад буде требало раздрмаћу се...“

— Друже Жабине, па како вам је успело да толико дана проведете у фашистичкој позадини са двадесет пет црвеноармејаца и да се вратите читави? — упита човек са бележницом на коленима.

Жабин се окрену на бок:

— Мој шофер је врло довитљив. Ја му кажем: „Зашто ти, Шмаљкове, вртиш тај ђеврек? Трзбало би да идеш на универзитет, на физико-математички...“ „Ето тако, — каже, — још из младости ме је привукао шоферски живот...“ Питате — питате како смо дошли код Немаца? Мени је било наређено да у местишту П. концентришем сва средства за везу и да одржавам контакт са штабом до последњих могућности.

Но, ето, нашао сам се опкољен. Пред вече два камиона, крцата фашистима, ништа не мислећи, упадоше у Дупки. Ми лепо пропустисмо Немце, засусмо их са бокова митраљезима, а кад су се из камиона размилели, — ми на њих бајонетима. Немци то не воле; неки су успели да побегну, а официр побеже у шевар и седе у воду тако да му се само ноздрве виде. Узесмо му торбу с важним документима.

Упалисмо моторе немачких камиона, укрцаше се у њих свих двадесет пет бораца и ја са Петровом, за воланом на предњем камиону — Шмељков. Небо прекривено, звезде се не виде, месец још није изгрејао. Идемо по фашистичкој позадини дуж фронта. Један сат, други, не сусрећемо ни душе, на западу пламте пожари, на истоку — пуцњава и тешке експлозије. Сналазимо се по пожарима, по грмљавини топова.

Испред нас мора да је какво познато село. Заустависмо се. Петров искочи:

„Дозволите ми да извидим“.

Ето, мислим, када је човек живнуо, и девојку је своју заборавио. „Иди“.

А он — гранате у џепове, и оде тако брзо, и зеежбано, вешто. Кроз једно четрдесет минута зашуста жбуње, он стоји поред кабине;

„У селу је колона фашистичких аутомобила“.

Мислим се, — није пријатно. Али — пут је један, десно — лево мочвар, а да се враћамо натраг нема никаквог смисла. Шмељков каже умирујући:

„Седајте, момци, проћи ћемо“.

Наши челични шлемови могу се у помрчини учинити као да су немачки, знаци за распознавање — не могу се распознати; само бајонети наши руски, са четири жлеба, могу нас издати. Наредио сам борцима да држе пушке на коленима.

Ускоро смо угледали три плаве светле тачке, — немачки „стоп сигнал“ испред ауто-колоне. Шмељков упали мале фарове, видимо — камионе од седам тона са сандуцима, на хладњацима — бели круг са кукастим крстом. Поред пута три официра гледају према нама и врте електричним лампама. Шмељков упали велике фарове, официри се намрштише, покрише длановима очи, и ми равнодушно пролазимо поред ауто-колоне, okreћући главе да се не би видела црвена звезда на шлему. Повећамо брзину, пролазимо кроз село, угодно, симпатично, са тихим кућицама међу густим вишњама и јабукама, где је милина живети. Село је пусто, све је становништво отишло.

Близу сеоске црквице у отвореном аутомобилу седи немачки официр и лампицом осветљава карту. Једва сам успео да ухватим Петрова за руку, — он већ нагнуо из кабине и замахнуо гранатом.

Али, кпак, официру је нешто било сумњиво. Кад смо већ прошли село, сустиже нас мотоцикл од двадесет коња са приколицом, у приколици — митраљез. Ту Петров баци гранату, али тако вешто да је митраљезац за метар и по потскочио из приколице, као да

се журио да нам нешто исприча, а возар заједно са мотоциклом одлете главачке у јарак.

Јуримо у помрчину са угашеним фаровима. Жарко црвенило пожара на хоризонту одбија се иза црног жбуња испред нас; овде је речица и дрвени мост. Успоравамо вожњу. Чујемо узвик на немачком. Наше оружје и гранате су спремне, седимо ћутке. Приближују се две нејасне силуете стражара. Један се зауставио, други је пришао кабини и стао да загледа, притиснуо нос у стакло, — сретосмо се са њим очи у очи... Одједном он ми махну и шапатам рече — на лошем руском језику:

„Рус, мост, не иди, тамо пуцајт фашист...“

Око пет километара возили смо се лугом дуж речне обале, слушајући како крекећу жабе. Избисмо на пут и опет угледасмо плаве светле тачке, чусмо лупу гзожђа, то иду тенкови, а челни је на једно тридесет метара од нас.

„Лези, — говорим борцима, — никоме ни реп да не стрчи на поље.“

Сиђосмо украј пута и достојанствено, не журећи, возимо, пропуштајући тешке црне тенкове са белим кругом и кукастим крстом, као око. Фашисти верују да, на пример, њихове значке са мртвачком главом и костима, црни тенкови, бомбе које фијучу, морају изазивати паничан страх код непријатеља. Неки дивљаци навлаче у рату маске са великим зубима и роговима, — такође, говоре, страшно је...

Иза тенкова ишли су противавионски топови, цицтерне, камиони. Видим, — упали смо у сос и тешко да ћемо овде мимоићи несрећу, треба да се докопамо другог пута. Али како да скренемо? Окренеш ли одмах ћеш изазвати сумњу.

Удесно од пута указа се брезова алеја. Шмељкоз одмах схвати о чему се ради, скрену у алеју, у очима

нам засветлуцаше бела стабла и ми се право довезо-
смо у двориште совхоза, код гараже.

Шмељков је још у покрету окренуо камион и почео да тера натрашке, као да ће на оправку. Не-
колико немачких војника притрчаше да отворе врата гараже. Баш је добро што их Хитлер није учио да мисле и брзо схватају. Шмељков, а после њега и дру-
ги камион, пошто су се поређали, угасише светлост и пуним гасом јурнуше натраг у брезову алеју. Позади почеше да вичу, да пуцају, али ми смо већ изишли на пут где је још увек ишла ауто-колона, и с пуним правом, као људи који тек што су се снабдели бен-
зином, обиђосмо тенкове и скренусмо у високу раж.

У свитање стигосмо до шумице, и ту нам несташе горива. Ми сакрисмо камионе и почесмо да једемо. Одједном, стиснувши даопек зубима, Петров окрену главу, скочи, баца се у папрат, — тамо нешто писну, — и он довуче за руку дечка од једно девет година, ошишаног, тупоносог, злих очију.

— Но, шта ти је? Видиш — своји смо, пусти, поче малишан, — па ја сам мислио да су фашисти...

— Шта ти ту радиш, обешечаће?

— Ја сам извиђач. Ја са дедом Оксеном радим...

Испоставило се да су овај малишан и још петоро њих исто таквих са црним табанима остали на салашу са осамдесетогодишњим дедом Оксеном. Мушкарци, жене с малом децом и стоком отишли су у шумску мочвар и ту почели да се боре као партизани. Штаб је био на салашу код деде Оксена. Шест његових малишана цео дан су се мотали по околини, нису се бојали чак ни да прилазе Немцима; — правећи се да шмрчу носем, мољакали пексимит, — све су видели, све дознавали и пред вече су податке саопштавали деди на салашу. Ноћу су тамо долазили партизани и деда им је делио посао: у том и том ме-

сту сместио се штаб, — њега треба уништити, у то и то место довели су бензин, тамо је дошао тенковски вод који треба дићи у ваздух.

Дечко се показао врло разборит: док још сунце није изишло, он нас је одвео на други крај шуме — пузао је, ђаволан, као гуштер, у папратима, ми смо једва стизали за њим. Тамо, на ивици шуме, стајале су цистерне за снабдовање и пет ловачких апарата.

Савладали смо то без велике тешкоће. Кад су одјекнули пуцњи мојих снајпера и немачки стражари који су се, да не задремају, шетали око својих шанчева поседали носем у земљу, — ми искочисмо из папрати: „Ура!“ Овај поклик тешко делује на немачке норве, шта су према њему бомбе које фијучу. Избијају фашисти из земље, из пукотина, — једни одмах дижу руке у вис, други, као окужени, врте се пуцајући из машинке. Једног пилота извукосмо из каиша од падбрана право из ловачког азиона. Сведоке свог посланисмо оставили. Потпалисмо цистерне и авионе и вратисмо се у шуму. Малишан нам рече:

„Ја ћу да тркнем, збогом, рећи ћу деди, јер он се спрема да пошаље на овај аеродром велику групу...“

Овде смо провели читав дан. Чули смо како су прошли тенкови и обасули из митраљеза шуму, али ми смо били добрo заклоњени. Решили смо да се ноћу пробијемо дуж Двине, тражећи слабо место. Фашисти немају непрекидан фронт, — они наступају стрмоглавице, уским клинозима, — и — ако ти мозак ради — увек се можеш пробити

Ноћу кренусмо у стрељачком строју са митраљезима на крилима. У даљини је горео град Д., по читавом граду пламен је лизао до под саме облаке. Фашисти више воле овакве илимунације него да иду

у биоскоп; око града у пламену туку из авиона бегунце, терајући децу, жене, старце натраг у ватру.

Е, па добро... Ми смо били тако љути, — сами смо тражили — с ким да се закачимо. Зауоставили смо један аутомобил са три официра и пред смрт смо их приморали 'да окрену њушке према граду Д., да би им овај приказ изгледао мање занимљив од биоскопа. Пресекли смо много водова за везу. Напали смо на колону од дванаест цистерни, премлатили смо послугу, просули и потпалили бензин — и сами се нисмо радовали: настала је јака светлост. Открили смо три тенка који су се лагано кретали и зажалили смо што немамо боце са запаљивом течношћу. Ипак Петров и два црвеноармејца, пошто су узели од другова по више бомби, истрчаше напред, притајише се на завијтку пута и бацише светлеће бомбе — сваки под свој тенк. Први се пропео, друга два, онеспособљена, могла су само да гађају унаоколо у помрчину.

Тако смо ишли читаву ноћ по пољима, пропланцима и стигли до салаша где се Немци, како изгледа, још нису били појавили. У једној, у другој кућици прозорски капци затворени, у дворишту — ни врапца; одједном, на једној кућици, на сламном крову запевао петао у рану зору. Видимо — код трема стоје онизак старац и сувоњава баба и очекују смрт.

„Стари, — каже она, — ово су наши...“

И почеше да нас крсте и свакога да љубе. А нама није до љубљења са старицом, ми смо гладни. Старац донесе велики хлеб и поче да га сече, да дели комађе, а старица — да их маже медом, говорећи: „Једите, рођени, једите, заштитници...“

Преданити на салашу било је незгодно. Старац се обуо, ставио јагњећу шубару на главу и повео нас преко шумских мочвара у село где им је била партизанска болница. Око нас се сјатило читаво село, жене

нас поведоше по кућама. Нисмо хтели да вређамо добре људе, морали смо да се покоравамо: путник је изгладнео и прљав, по старом обичају треба га опрати, нахранити и пријатељски поразговарати. Саме жене нас изуше, ко је имао подбијене ноге — опраше му их, дадоше чисте обојке и почеше да нас чашћавају свим што су имале.

Петров, — видим, — опет омекшао, у очима магла и влага... Сељаци су нас много наговзрали да останемо с њима и водимо партизанску борбу... И ми смо то хтели... Али — служба...

Поручник Жабин придиже се лаким покретом... „Непријатељски авион“ — командова он. У трави, међу лесковим жбуњем, одмах настаде кретање. На небу на великој висини, показаше се пет фашистичких бомбардера. Није прошло ни три минута од тренутка кад је место за везу саопштило аеродрому о њима, — појавило се јато наших ловаца. Као затегнуте струне, — грозно и јако, — певали су они, дижући се право према строју бомбардера... А фашистичке тешке машине, блеснувши крилима, почеше да окрећу назад. Али било је касно... Са избледелог неба чуло се слабо штектање митраљеских рафала. Ловци су их пристизали. Један од бомбардера се заљуља, кљуну носем и крену наниже; иза њега остајала је бразда дима...

Б. НАВЕРИН

КУЋИЦА НА БРЕГУ

Двадесет четири му је године, а изгледа да му је двадесет. Свежег ружичастог лица, мало дебео и, ваљда, због тога нарочито живахан и покретан, био је тако пун живота да сте ви почињали да осећате то од првог тренутка познанства са њим. Може се рећи да је био апсолутно срећан. Али је био још један, нарочити узрок његове потпуне среће. Није прошло ни пола године, како се оженио. Причао је много о својој жени и притом ју је невероватно хвалио, што му се, наравно, могло потпуно опростити. По његовим речима, она је била паметна, лепа и уопште ванредна у сваком погледу. Показивао је њену фотографију и црвенео као дечак.

Сад је стојао поред мене на резервоару и именовао места поред којих смо пролазили. Родио се и израстао у овим местима и недавно, пред сам рат, путовао је код својих старих у К., што релативно није далеко од границе. Цео месец провео је са младом женом у К., и сигурно је био пријатан тај месец у колхозним воћњацима у пролеће на обали мора!

Штавише, о врућини, када су и зрикавци престајали да цврче, Апостоли је причао са усхићењем.

А ноћна купања су тако тиха да човек и сам неспесно почиње да говори шапатам... Затим је отпутовао, а жена је остала у гостима код његових родитеља. Било би врло интересно при повратку банути јој у госте. Уосталом, сутра, седмог, она одлази у Сухум. И родитељи одлазе — ипак је К. четрдесет километара од границе.

Почело је да се смркава, и пун месец се подигао и полако цео свет удесио на свој начин: на мору, дуж сенке која је на хоризонту, месец је ставио дивну златну траку, небо је постало мрачније и дубље, а обала тајанственија. То је била још наша обала. Галебови, који су нагло падали доле и кидали белу пену са таласа, — били су још наши галебови.

У поноћној тишини коју је нарушавало само равномерно хујање турбине, одједанпут се чуо радио. То је говорио, закључујући према гласу, наш политички руководицац Толубејев: капетан 3-ће класе наређивао је команди брода да одмах дође у његову кабину.

Апостоли је отишао. Кроз четврт часа вратио се и рекао је да је у друштву, које је у бродском салону, заказан партиски скуп у 0 часова 30 минута. Учинио ми се да је због нечега узнемирен. Ја не пушим — он је то врло добро знао, и одједанпут је замолио за цигарету. Ја сам рекао да је написао диван чланак за „Борбени лист“, а он ме је расејано слушао и упитао: „Какав чланак?“

После скупа разишли смо се да би објаснили морнарима Црвене флоте задатак похода. Он је био јасан: према наредби команде, рано изјутра шестог августа требало је да се приближимо обали н. и да учествујемо у операцији сувоземних јединица.

...Појавила се бреговита обала, дивно оцртана правилним линијама винограда, дувана и деспића.

Понегде у ретким групама дрвећа биле су разбацане кућице, и само једна од њих стајала је одвојено од других на високом брегу, полускривена од нас другим брегом који је лично на медведа. То је била бела кућица са црвеним кровом од црепа. Приметио сам да је Апостоли дуго на њу гледао кроз доглед, а када је спустио доглед имао је уморно и нерасположено лице. Изгледа да је хтео да ми нешто каже, али је прећутао. Затим је почео да гледа налево — тамо где су иза камене оградe која се протезала дуж горњег пута били засели Румуни.

Обала је била пред нама као отворена књига, и ми смо с мора видели све, па и оно што нисмо могли да виде ни Румуни, ни Немци. Видели смо како су под заштитом жестоке митраљеске ватре наши пионири журно поправљали мост, који је вероватно био дигнут у ваздух при отступању, и како су у дубини кланца који је још обавијала слаба јутарња магла, мале прилике трчале, легале и скривале се иза камења.

То су такође били наши, који су заобилазили румунске положаје с леве стране, а Румуни их сигурно нису ни приметили, јер су гађали сасвим у другом правцу — тамо где су се скупљале наше јединице припремајући се да пређу преко успостављеног моста. Несумњиво је да је то и био главни план: дигнути се по сасвим стрмом кланцу и неочекивано ударити на Румуне с левог крила...

Тачно у шест почели смо да пуцамо. Пола часа ходали смо дуж обале рачунајући на то да ће Румуни први отворити ватру и тиме открити своје батерије. Али они су ћутали. Онда смо ми отворили ватру. Апостоли је командовао:

— Пеленг 130. Нишан 82.

И први плотун наших топова засуо је непријатеља.

Наши су у кланцу упорно ишли напред — штавише одавде, на једну миљу видело се како је то тешко! Носећи на рукама митраљеже готово по стрмој стени они су се пели све више — тамо, одакле је падао мали бели водопад претварајући се доле у планинску речицу која је блештала на сунцу. То је било врло добро што их Румуни нису видели! Уосталом, они нису могли да очекују да ће наши поћи на ту стену и да ће још понети са собом митраљеже.

И нешто неочекивано се десило. Ступили су у акцију румунски бацачи мина, и прве мине почеле су да се распрскавају у кланцу. Нису добацили, пребацили, опет нису добацили! Напослетку, мине су удариле непосредно на место и ваљда су учиниле доста несреће, јер су велика парчад камења високо узлетела у ваздух.

Чуо сам како је неко на командном мосту мрзовољно рекао:

— Приметили су!

И ова реч за трен ока била је позната на целом броду.

Да, приметили су. Однекуда су кориговали паљбу. Одакле?

Наравно, са крова кућице која је стајала тако погодно за Румуне, а тако непогодне за наше! Само са крова кућице могло је да се види шта се ради у кланцу — и то не доле на дну, већ приближно на висини око три четвртине.

Наш командант позвао је Апостолиа и ми смо сви, доле код топова, одмах разумели шта му је рекао показујући на кућицу.

Апостоли се окренуо. Чврсто ступајући пришао нам је и командовао:

— По кући на брегу. Фугаснима. Топове напу-
нити.

Секунд, два, три.

— Пали!

Нове гранате пале су мало удесно, али је Апостоли извршио корекцију и другим плотуном погодили смо директно у црвени кров од црепа. Све је било свршено, али ради сигурности Апостоли је командовао да се да још један плотун, и стуб црног дима дигао се над кућом...

Погледао сам на Апостолиа: његово је лице било бледо, намрштено — лице човека који само тешким напорима воље приморава себе да се креће, говори и мисли. Нестало је ранијег руменог дечака — пред нама је био човек који је претрпео све најтеже самртне муке, најгорчије сумње. Као да је десет година прошло у току неколико минута борбе — десет година, пуних рада, брига и страдања...

То је била кућа, у којој се он родио и израстао, у којој је још тако недавно био слободан и срећан. Он није знао да ли су његови блиски — најближи му људи на свету успели да оду из ове куће. Али је тих минута био прожет високим осећањима, осећањем које уздиже душу и чини човека способним за подвиг. Ово осећање — свест о војничкој дужности — решило је у њему тренутну трагичну борбу и учинило га херојем.

Око подне Румуни су били избачени, и наши су заузели горњи пут. Разуме се, од беле кућице са кровом од црепа ништа није остало. Али се показало да су њени становници живи. У почетку борбе они су се, кришом од Румуна, извукли кроз прозор и спустили доле ка мору.

Другог дана примили смо на брод Апостолијезе родитеље. То су били дивни стари људи, тата сличан морнару из времена севастопољске одбране, са густим седим брковима и пуна добродушна мама.

Супруга је такође била симпатична. Узгред буди речено, она је успела док је била у заробљеништву да сазна много интересантног — и увече смо слушали њена излагања о моралу румунске војске.

В. КАВЕРИН

ПОМОРСКА ПЕШАДИЈА

То је било ванредно место — воденица на малој речици, која се на пет-шест километара одавде уливала у Балтичко Море. Видела се са тавана — између редова борова, црвених у том часу од сунца које залази.

Таква тишина је била наоколо, таква се величанствена слика откривала у овом широком, слободном осветљеном простору, да је тешко, готово немогуће било замислити да се овде води немилосрдан, непомирљив рат. И да четири младића у униформи Црвене морнарице претстављају претстражу једног одреда поморске пешадије. И да ова претстража, нечујно и невидљиво, на дрвету, губећи се у боји лишћа, скривајући се у јаругама и јамама, без сна и одмора, у бескрајној трпељивости посдатра све што се дешава на земљи и на небу.

У просторијама воденице било је полумрачно и прилично хладно. Још су се налазили у куту џакови са брашном. Свуда, у свима кутовима и пукотинама била је прашина од брашна, тако да су сва четворица готово била сасвим побелела. Они су прегледали воденицу и заузели своје положаје. Саша Пегов остао је на тавану. Мали незграпни Зајцев заузео је место

над речицом десно, педантни Веретјев сакрио се у шуми, Курочкин који је служио за везу радио је доле код бране маскирајући се и удешавајући везу.

И тако су почели дуги часови очекивања. Полако се приближавала ноћ, сенке су постајале дуже. Над морем се већ појазила једва провидна бела измаглица и обале су изгубиле раније јасне облике. Пут који је посматрао Саша Пегов са прозора тавана потамнео је, и видео се јасно као и раније само на окукама. Па ипак се видео, ма да је већ један час скоро прошао. То значи он ће се видети целу ноћ, а то значи да су овде ноћи само нешто мало тамније него у Лењинграду.

У Лењинграду је завршио школу и отишао на фронт. У Лењинграду су остали његови родитељи. Било му је свега двадесет година, и није чудо што није нарочито размишљао о томе — да ли воли свој град. Наравно, волео га је због тога што је то био његов родни град, у коме се родио и израстао. Али није знао како га је волео!

Уочи одласка, пустили су га на неколико часова кући. Опростио се са родитељима, а после се на обали састао са познатом девојком, и они су се прошетали дуж Летње баште. Над зградом Војно-медицинске академије небо је било тамно-плаво, светло-плаво, жуто, наранџасто, било је свих боја какве само постоје. Тамо негде било је сунце, а над Петропавловском тврђавом све је било друкчије — непокретно и магловито-сиво, толико је било друкчије да се није могло поверовати да је то једно исто небо. И они су у почетку дуго посматрали тврђаву и њено небо, а затим су се окретали ка Војно-медицинској академији и њеном небу, и то је био као неки муњевити прелаз из једне земље у другу — и из непокретне и сиве у дивну, живу са бојама које се брзо мењају.

— Ето, Саша, шта ћеш ти бранити, — рекла је девојка. — Је ли ти јасно?

Насмејао се и рекао:

— Јасно ми је.

И сада, у овом ноћном часу било му је то јасније но икад. Негде, далеко на истоку, на морској обали налазио се огроман, близак његовом срцу, диван град. Он сада спава, поставивши страже код сваке капије и на сваком крову. Балони ваздушне одбране висе над њим и личе на велике сребрне рибе са дебелим ушима. У Петроградској улици мајка, било да спава или не, мисли о њему: „Где је мој Саша?“

Њему се учинило да се лак облачак прашине дигао над узвишицом — тамо, где се пут, јако успињао и одједном се прекидао. Али нестало је облачка. Тишина, тишина!

И одједанпут у овој тишини, нарушаваној само пљеском рибе, чуо се врло далеки, метални звук. Још се ништа није видело, само се поново појавио над хоризонтом облачак прашине, а овај метални шкрипећи звук сае се више приближавао.

Зајцев је сјурио низ обалу и за трен ока пребацио се преко бране.

— Тенкови, — без предаха рече.

— Да, видим.

То је било овде веома неочекивано, тако близу мора. Ваздушни десант? Овако или онако, то су били тенкови, ваљда једно пет комада.

Могло је да се не пита, да ли већ о томе зна онај који је ту за везу и да ли је саопштио команданту одреда: саопштио је. Два минута касније, пошто је Пегов видео на путу облачић прашине, у дневнику извештаја јединице н. појавила се забелешка: „Примећено је пет немачких тенкова. Иду на нас“.

Оно, ради чега су четири младића, у униформи Црвене морнарице, лежали сву ноћ посматрајући све шта се ради на земљи и небу, било је извршено. Сада су могли да оду својима, ако буде времена, или да се сакрију, тј. да пропусте тенкове и да почну да дејствују у позадини. Нису урадили ни једно, ни друго. Оружја није било тако много: четири пушке, неколико свежњева граната. Али се зато пут спуштао са стрмени доле и пола километра ишао је дуж обале реке по блату покривеном грањем. Затим је почињао мост, а иза њега брана — све уска места, згодна за одбрану.

Сада су сва четворица отишла на таван и ћутећи стајали су и слушали како се приближава и повећава равномерно брујање машина. Пегов је погледао на другове. Веретјев, утегнут и, као и увек, нарочито пажљиво обучен, мирно је очекивао наређења. Можда је он био нешто блеђи, него обично. Мали Зајцев озбиљно се намештао поред прозора, тако је изгледао као да је, тобож, цео живот само то и радио, борио се с пушком против тенкова. Само се борац за везу нешто збунио, не зна се због чега је донео горе апарат, обесио га о раме и опет скинуо...

Брујање се све више приближавало, и ево већ су се први тенкови појавили на узвишици. Ишли су брзо, мало пре су били далеко, а ево већ су све ближе и ближе. Сунце се све више дизало, и при бледој јутарњој светлости, машине су ишле и ишле — туробно, грбаво, налик на бронтозауре.

Изгледало је као да нема на свету те снаге која би могла задржати ово страшно, одлучно кретање... Они су ишли као победници који су прошли пола света. Иза њих су остали разрушени градови, хиљаде лешева, спуштене заставе. Иза њих је била опљачкана и попаљена Европа. Пред њима су у малој

дрвеној воденици била четири младића у униформи Црвене морнарице.

Пегов се мало прибојавао да ће његов друг који служи за везу рано бацити гранате. Пегов га је одавно пратио погледом и закључио да је нервозан. Главни тенк био је сада сасвим близу, и ако га Курочкин погоди пре уласка на мост, — ништа од тога неће бити, јер ће они који су позади обићи и почети да туку с леђа. Требало је послати Зајцева, а Зајцева не могу послати јер одлично гађа. Веретјева... или да сам иде... Секунд, два, три. Тенк је јурнуо на мост. Експлозија! Друг за везу бацио је гранате.

Очигледно да то није било рђаво урађено, јер се тенк зауставио и нагло скренуо удесно. На десној страни је била река, сломио је ограду и као смртно рањено чудовиште висио над водом. Стрелац је отворио капак. Пегов је одмах бацио кроз отвор гранату.

Сад је требало прећи на други тенк, што је било много теже због тога што се он зауставио при самом улазу као да се замислио — шта сад да ради. Уосталом, није могао нарочито дуго да размишља. Други свежањ граната полетео је на њега иза угла — Веретјев. Тенк је пошао напред а затим назад. Људи су искочили из њега, и мали Зајцев, узастопце једног за другим, побио их је са пет пушчаних метака.

Кроз минут је и сам погинуо. Граната је скинула кров воденице и парче га је погодило у груди.

Одједном је настала тишина. Пегов одбачен у страну дигао се и полако стао на колена. На тавану је била вага, падајући ударио је о њу и сада, извлачећи се испод сломљених дасака осећао је јак бол у рамену — сигурно га је ишчашио. Али није имао времена да мисли на то.

Узео је од Зајцева пушку, напунио је и сишао доле. Веретјев је стајао на сандуку поред малог прозора. Изгледа да је оно што је видео било врло интересно, јер је гледао нетремице, и ћутећи само, показао Пегову да стане поред њега.

Непосредно под прозором, налазила се полука од воденичног камена и тезга на којој су правили летве, а даље, наслаге истругане, и за летве припремљене јасике. Између ових наслага пузио је човек. У другом отвору промакао је још један. Трећи, четврти...

— Хоће да нас опколе, — шапатом је рекао Веретјев.

— Да. Где је Курочкин?

— Не знам.

Од наслага до тезге није било више од пет метара, то јест растојање које је могло да се пређе у два корака. Да ли ће они претрчавати један по један или ће јуришати? Наравно, да хоће. Сада ће да изађу и пређу у јуриш.

Они нису јуришали. Један по један почели су да претрчавају и да се скривају под тезгом. Веретјев је хтео да пуца, али га је Пегов задржао: боље их је дочекати код врата, а кад почну да беже, — побити их између тезге и наслага.

Кроз два минута појавили су се код врата: прво је један бојаљиво помолио главу, осмотрио, окренуо се и, нешто рекао на немачком. За њим је ушао и зауставио се на прагу, други. Веретјев опали и први паде. Други је почео да бежи. Они који су седели под тезгом потрчали су за њим, и Пегов их је побио из пушке.

...Готово се није узбуђивао, само је два или три пута упитао: „Где је Курочкин?“ — сасвим заборавивши да је то већ питао. Никад пре није мислио о

смрти, није мислио ни сада, кад је она била тако близу и, како изгледа, неизбежна. Мислио је само о томе да су ипак успели да задрже тенкове и да су наши, свакако већ, пошли, и да ће авиони бити овде најкасније кроз десет минута.

— Ех, да нам је да издржимо ових десет минута!

Страшан ударац од кога му се замрачило у очима разлегао се над његовом главом, зид поред кога је на сандуку стајао Веретјев био је разнет. Видео је како је Веретјев скочио и како га је греда, која је пала, оборила и притиснула уз под. Пегов је сачекао један минут — више није било пуцњаве — и провукао се до њега. Веретјев је био на месту убијен.

Сада, изгледа, било је све свршено. Убијени су Веретјев и Зајцев. Убијен је, свакако, Курочкин — иначе би се вратио, могао би да пропузи испод бране.

Пегов је био сам у овој кућици. Али ништа није било свршено! Са осећањем радосне мржње, беса и усхићења од кога се вртело у глави, лежао је с пушком у рукама и нестрпељиво чекао.

Ништа није свршено, имао је метака још.

— Хајде, приђите, приђите... — говорио је у себи.

И управо као да је пристао на његову молбу, високи Немац, сигурно официр, хладнокрвно је изашао из тенка и пошао у правцу воденице — ономе што је од ње остало.

— Предајте се, Русен! — викнуо је.

Пегов опали и официр паде.

— Е, хајде, други. Хајде!

Наместио се згодније, направио је ослонац за пушку.

Други ударац — овог пута доле, у камени темељ воденице, — сручио се на њега и одбацио га у страну. Тенкови су дошли с леђа и тукли су непосредно воденицу.

Последњи пушчани пуцњи су напослетку умукли, а они све тукли и тукли да сруше, сломе, униште ову кућицу и заједно с њом загонетну упорност Руса...

Мора да је био рањен иако није осећао бол. Још минут-два као да се старао да задржи свест која га је напуштала. Али је ње напослетку нестало, и наместо њено наступило је заборав — полусан. Тутњава се удаљила, нестало је, и сад је лежао у тишини, отворених очију. Шта су оне виделе у том тренутку? Можда је детињство, слободно и срећно, загрејано маштом о мору прошло испред њега? Или град, близак срцу, диван град са прекрасном реком и лепо уређеним, милим трговима.

Њему би било лакше кад би знао да је Курочкин жив...

Рањен у руку, Курочкин је отпузио од бране и скрио се у шевар. Тенкови су прошли преко моста, и онда, трудећи се да много не надражује рањену руку, Курочкин је почео да скупља код воденице летве. Ватра дуго није могла да се распали — брвна при улазу су била влажна од јутарње росе, али је Курочкин упорно дувао у ватру, и ето, на послетку, ватра се полако проширила по брвнима и распламтела...

Кроз један сат до воденице су стигле наше јединице које су добиле његов извештај. Немачки тенкови, отступајући, задржали су се пред запаљеним мостом и били су уништени. То је био поздрав четворици младића у униформи Црвене армије. Један од њих је испричао то што сте ви прочитали.

В. КАВЕРИН

„ДУГМЕ“

То је била мала, дебела, румена девојка, са кратким вितिцама, увезаним тракама, које су стрчале над отвореним смешним ушима. Имала је много надимака: „Лоптица“, „Зебица“. Један је борац, док је још радила у болници, прозвао „Снопчић енергије“. То је био веома згодан надимак због тога што је она доиста била налик на снопчић који се састојао из топота брзих ногу, брбљања, руменила и вितिца. Претстављала је праву енергију, била је весела, брза и у својим поступцима налик на експлозију ракете.

Али од свих многобројних надимака задржао се најпростији „Дугме“. Могућно је да је то напомињало на њен мали нос који је личио на дугме. Али са она није вређала. Дугме, па нека буде Дугме! Главно је било то да свуда успе и да све сама уради. И она је свуда успевала.

Тога дана, који је био најужурбанији у току целог њеног деветнаестогодишњег живота, она је још изјутра успела да се посвађа с шофером, да промени завоје рањеним борцима који су лежали у санитетском батаљону, да их нахрани, да оде за писма на

поштанску пољску станицу и да уради још хиљаду послова које би било сувише дуго набрајати.

Сада је било потребно одвести рањенике у поздишну, и она је почела да помаже шоферу који се, мумлајући нешто за себе, већ цео час мучио око пробушене гуме.

Рањенике је већ све знала по имену, а онога кога није знала називала је „голубић“. „Хајде, голубићу, сада ево овамо, — говорила је команданту који је с великим напором, ослањајући се на њено раме, ишао ка санитетском аутомобилу. — Хајде, још једанпут. Ви знате како треба! Ето, све је већ готово“.

О томе, да се пут налази под ватром рекла је када су већ сви били на месту и када је било остало само да се у аутомобил смести оружје које је било скинуто са бораца.

— Ево шта, другови, — рекла је брзо, — ми ћемо путовати пуном паром, јесте ли разумели? Пут је под ватром, јесте ли разумели? Треба водити рачуна о својим главама да се не разбију кад се кола буду тресла. Јесте ли разумели?

Све је било разумљиво, и нико се није зачудио када је аутомобил, испрва пошавши уназад, затим одједанпут кренуо и свом снагом појурио путем који је био изрован тенковима.

— Држите се! Први! — говорила је Дугме, када је аутомобил запао у рупчагу, тешко стењао и почињао као коњ да се рита задњим точковима. — Добро је! Кренимо даље.

Све су се ближе чуле експлозије граната. Црни стубови земље помешани са димом одједанпут су се појављивали наред пута. И у једном од таквих стубова нестала су и експлодирала кола са храном за стоку, затим мотоциклиста који је не зна се због

чега стајао недалеко од друмске стражарнице, а после и сама стражарница која се распала на комаде од дасака, греда које држе кров, и камена.

— Мора се причекати, — окренувши се викнуо је шофер. — Еј! Дугме!

— Хајде даље, проћи ћемо!

Али је било немогуће прескочити. Шофер је скренуо и пошто је прошао дуж ивице по пољу, заставио је машину међу ретким шибљем којим је раније био засађен пут.

Боље заштите није било. Али и то није била заштита. У сваком случају, задржати рањенике у машини која је претстављала ванредан нишан Дугме није одлучила. Називајући их све без разлике голубићима и паметнима, извукла је борце једног по једног, наместила их у јарку, око двадесет пет метара од машине.

Био је последњи врућ дан у августу. Јутро је прошло. Сунце је било у зениту. Земља, која је изгорела у току врућег лета, била је сува и над њом је био миран загушљив ваздух који је треперио. Наоколо није било сенки. Сенка је само била под машином, али је и она била таква да се и шофер, пошто је угасио мотор, придружио борцима. Велика је била жеђ, и први је то споменуо мали лајтнант са завијеном главом који је целим путем бодрио друге рањенике, а сада се немоћно опружио и тешко дишући лежао на дну јарка.

— Има ли воде, сестрице? — упитао је. И, као да су се договорили, сви су рањеници почели да се жале на јаку жеђ.

Воде није било. Око сто метара од разбијене друмске стражарнице видео се дрвени бунар. Али да ли је тамо било воде, не зна се. Ако је и било, како

да се дође до ње преко поља на коме су стално праскале гранате?

— Где је кофа? — упитала је Дугме шофера.

Он је погледао и ћутећи климао главом.

— Да ли је остала у машини? Што ћутиш? У машини?

— Да, у машини, — нехотице је промрмљао шофер.

— Ти ћеш их надгледати, зар не?

И пре него што је шофер дошао к себи, искочила је из јарка и пузећи почела да се привлачи к машини.

То је било још којекако — допузити до машине и наћи платнену кофу у сандуку који је био пун свакојаким ствари, које је шофер, ни сам не знајући зашто, возио са собом. Узела је кофу и, пошто ју је сложила као палачинку, ставила је за појас. Оно што је главно тек је имало да се изврши — довући се до друмске стражарнице, а најглавније је било доћи од стражарнице до бунара не кријући се у јарку.

Уосталом, прво, што је било главно, није било тако тешко. Јарак је био дубок, Дугме мала. Да није с времена на време, из непојмљиве за њу радозналости, дизала главу са витицама које су стрчале на разне стране над ушима, — овај део пута изгледао би јој најобичнија шетња. Истина, раније није пузила потрбушке и није се одупирала рукама које би се притом брзо умарале. Али је онда било једно, а сад је друго.

Ево и стражарнице, то јест оно што је од ње остало. Иза ње почињао је онај други важан део — немачким топовима се управо ово место допало, на њему се непрестано дизала земља и далеко разлетала.

Досад Дугме није ни мислила о томе да ли у бунару има воде. Ова се мисао за тренутак појавила и нестало је још онда кад је разгледала дрвени бу-

нар издалека. А сад је поново помислила — а ако нема воде? Први пут јој је доиста постало страшно. Наоколо је био такав пакао, такав одвратни фијук ваздуха и експлозије био је над њеном главом, тако је тешко било дисати, тако су се умориле руке, тако је шкрипео песак у зубима и све је то, можда, узалуд. Али је она продужавала да пузи.

Дрвени бунар налазио се у башти, а башта је била одвојена оградом, ма да не високом, и полуразбијеном, али је њу требало обићи да се дође до овог бунара. Лако је рећи обићи! То је значило бар око тридесет метара пузити под ватром, а петнаест метара натраг требало је пузити по потпуно брисаном простору.

Руке су је веома тиштале, леђа су је болела, и Дугме, притиснувши лице к земљи и напрежући се да равномерније дише, решила је да не пузи. Кофа је била на дугом конопцу, пребациће је преко ограде — ваљда ће погодити у бунар.

Четири пута је пребацивала кофу пре него што је погодила у бунар. Напоследку је успела. Али је кофа пала нечујно, и Дугме је помислила да је бунар празан.

Један минут лежала је непокретно. Не да јој је дошло да заплаче, али је у грлу нешто заголицало, и морала је неколико пута уздахнути да би срце правилно радило.

— Не, има тамо воде! — одједном је она рекла у себи. — Не може бити! Има, али дубоко.

Скинула је појас и везала га за конопац. Пљесак кофе се једва чуо — или јој се то учинило? Приближивши се сасвим огради и подигнувши се на лакат чекала је неколико секунди. Конопац се све више затезао, она га је по мало трзала и схватила је да се кофа напунила водом.

— Хајде, голубице, — рекла је, да ли кофи, да ли самој себи, и почела пажљиво да извлачи кофу из бунара. Извукла је мокру кофу исправљену, пуну воде и, скочивши, брзо је дохватила руком.

Пре свега требало се напиту. Воде је било много, има за све, можда се њоме може и умити? Али није одлучила да се умије. Сад има много, али да ли ће она много донети...

И сад се први пут замислила како да се врати са кофом, пуном воде, — сада је не можеш заденути за појас. Ах, нека буде како буде! И, ухвативши је, свом брзином потрчала је у правцу стражарнице. Граната се негде близу распрсла, земља је обасула од главе до ногу. Она је само села за један тренутак, стресла се и потрчала даље.

Задихавши се, ставивши руку на срце, зауставила се код стражарнице и брижљиво је завирила у кофу: да ли се није много воде испљуснуло? Није сувише. И уопште — много је боље трчати него пузити, нимало није страшно и много је ближе. Наравно, није ближе, али је некако ипак ближе.

Сад је све било у реду. — Од стражарнице до машине је сасвим близу, и може да се прође јарком.

— Почекаћу док буде мирније, — рекла је у себи, — и онда напред.

И одједанпут чула је нечији глас. Прво је помислила да јој се то учинило због тога што је овај слаби глас њу назвао онако, како је називао само један човек.

— А, снопчић енергије! Здраво!

— Шта је? — несвесно се одазвала, и у том тренутку видела је руку како је стрчала испод разваљених дасака.

То је био онај исти познати борац који у целој болници није хтео да је назива Дугме. Последњи пут

видела га је у Лењинграду када се исписивао из болнице и поново одлазио на фронт.

— Одмах, голупчићу! — говорила је Дугме. пажљиво скидајући са њега разбијене даске, — причекајте, мили!

Требало је, наравно, пре свега расећи и скинути с њега копоран. Али је било много штошта потребно, а она, осим пакета, ништа није имала са собом, и уопште, није било могућно превијати рањеника под таквом ватром...

Сетила се воде тек онда када је, приморавши борца да је обгрли око врата, пропузила заједно са њим око двадесет метара и била већ ту поред санитетског аутомобила.

— Добро, одмах ћу се вратити, — брзо је прогунђала. — Само ми је жао што ће се угрејати. Ах, нисам је покрила!

Кад је шофер приметио да се она не враћа сама, скочио је из јарка и смешно је почео да пузи према њој као мајмун на све четири. Они су удвоје донели рањеника у скровиште, пажљиво су скинули с њега копоран и, брзо говорећи, Дугме је почела да задржава крв и да превија ране. Није много пострадао. У сваком случају, рекла је Дугме, кроз две недеље ће сасвим оздравити.

Нико више није молио за воду. Па нико није ни упитао Дугме, да ли је било воде у бунару. Врућина је постала још загушљивија, мали лајтнант лежао је забацивши главу са полуотвореним осушеним уснама. Али он је само погледао на Дугме и није рекао ни речи.

— Шта је с тобом, Дугме? — упитао је шофер, приметивши да она с времена на време нестрпљиво погледа на стражарницу.

— Ништа, — одговорила је Дугме, — Изгледа да постаје мирније, а?

Напротив, није постајало мирније, већ, напротив, и шофер је сумњиво вртео главом.

— Не, мирније је — тврдоглаво је промрмљала Дугме и одједанпут, искочивши из јарка, свом брзином је потрчала ка стражарници.

Кроз неколико минута се вратила вукући кофу с водом. Истина, натраг је јурила тако брзо да се добра половина кофе испљускала на њене ноге, али је још остало много врло добре, чисте, укусне воде, која се још није загрејала.

— Голубићи, донела сам! Часна реч, донела сам, — узвикнула је Дугме, поигравајући и сама гледајући воду са искреним чуђењем, — шта кажете на то? Донела сам!

Кроз пола часа, кад је престала пуцњава и када су рањеници, које је напојила и умила, били смештени у кола, Дугме је с пута последњи пут погледала мртво парче земље између бунара и јарка, изровано гранатама. Одједанпут јој је песак зашкрипео међу зубима, напомињући јој како је пузила одупирући се рукама, а како су се лево и десно распрскавале гранате. —

— Мора да сам храбра, вероватно? — нејасно је помислила и поправила траку која се развезала на краткој, јако стегнутој витици.

Уосталом, кроз неколико минута о томе већ није мислила, аутомобил је као пре упадао у рупчаге, и било је потребно обратити пажњу да ко од рањеника не удари главом у оквир.

А. КРИВИЦКИ

О ДВАДЕСЕТОСМОРИЦИ ПОГИНУЛИХ ХЕРОЈА

Када у борби умиру гардисти, крилата слава слеће са бојне заставе и невидљиво стаје као почасна и стална стража код узглавља погинулих. Далеко се по совјетској земљи пронела вест о подвигу двадесет осморице гардиста — панфиловаца који су жртвовали своје животе на пољу битке. Ми још нисмо знали све појединости њихове смрти, још нису била позната имена јунака, њихова тела још су се налазила на земљи коју је приграбио непријатељ, али се већ по фронтовима ширила вест о фантастичној храбрости двадесетосморице совјетских витезова.

Тек смо сада успели да употпунимо слику смрти мале групе јунака-гардиста.

То је било 16 новембра. Оклопне непријатељске колоне налазиле су се на Волоколамском друму. Оне су рачунале да ће продрети у Москву не гасећи упаљене моторе. 316-та стрељачка дивизија, сада 8-ма гардиска, носилац ордена Црвене заставе са именом генерала Панфилова, препречила им је пут. Друг Стаљин наредио је да се Немци задрже пошто пото. И на путу хитлероваца израстао је непробојни зид совјетске одбране.

Пук Капрова заузимао је одбрану на линији: висина 251 — село Петелино — раскрсница Дубосаково. На левом крилу, чувајући железничку пругу, био је одред водника Добробабина. Тога дана извидница је саопштила да се Немци спремају за ново наступање. У насељеним местима Красикову, Жданову, Муровцеву сконцентрисали су преко 80 тенкова, два пука пешадије, 6 батерија бацача мина и четири артилериске батерије, јаке групе аутоматичара и мотоциклиста. Загрмела је борба.

Сад знамо да је двадесет осам јунака издржало борбу од више часова са непријатељским аутоматичарима, пре него што су се скрили у ров код саме раскрснице и одбили снажан тенковски напад. Искоришћавајући скривене прилазе на левом крилу пуковске одбране, чета фашиста се устремила тамо. Они нису мислили да ће наићи на озбиљан отпор. Борци су ћутке пратили аутоматичаре који су се приближавали. Водник Добробабин тачно је поделио мете. Немци су ишли као у шетњу, усправно. Од рова их је одвајало само сто педесет метара. Наоколо је владала чудновата, неприродна тишина. Водник је ставио два прста у уста, и неочекивано одјекнуло је руско, вешто звиждање. То је било тако неочекивано да су се за тренутак аутоматичари зауставили. Заклокотали су наши ручни митраљези и плотуни пушака. Одједанпут су од прецизне ватре опустели редови фашиста.

Напад аутоматичара био је одбијен. Више од седамдесет непријатељских лешева разбацано је недалеко од рова. Лица уморних бораца су поцрнела од барута, људи су срећни што су се достојно огледали с непријатељем, али не знају још своју судбину, не знају оно што је главно, шта их даље чека.

Тенкови! Двадесет оклопних чудовишта крећу се линији коју брани двадесет осам гардиста. Борци су се погледали. Претстојала је сувише неједнака борба. Од једном су чули познати глас:

— Здраво, јунаци!

До рова је дошао политрук чете Клочков. Тек сада смо дознали његово право презиме. Земља га је прославила под именом Дијев. Тако га је једанпут назвао красноармејац, Украјинац Бондаренко. Он је говорио: „Наш политрук стално дие“ — што на украјинском значи — дејствује. Нико није знао када Клочков спава. Увек је био у покрету. Активног и неуморног, њега су волели борци као старијег брата, као свог оца. Умесне Бондаренкове речи брзо су се рашириле не само кроз чету, већ и кроз пук. Клочков се само у документима називао политрук. Шта више и сам командант пука називао га је Дијев.

Тога дана Клочков је први приметио правац покрета тенковске колоне и пожурио је у ров.

— Па, шта је, другови, — рекао је политрук борцима, — двадесет тенкова. Мање од једног тенка на сваког! То није тако много!

Борци су се осмехнули.

Долазећи до рова Клочков је знао шта чека њега и његове другове. Али се и сада шалио, и видевши да му црвеноармејци погледима одобравају мислио је: „Издржаћемо до краја“. Ето пред њим су се налазили они људи с којима му је претстојало да подели и смрт и славу.

...Нека армија и земља сазнају, најзад, њихова поносна имена. У рову су били: Клочков Василије Георгијевић, Добробабин Иван Јевстатијевић, Шепетков Иван Алексејевић, Крјучков Абрам Иванович, Митин Гаврил Степановић, Касајев Аликбај, Петренко Григориј Алексејевић, Есибулатов Нарсутбај, Калејников

Дмитриј Митрофановић, Натаров Иван Мојсијевић, Шемјакин Григориј Михајловић, Дутов Пјотр Даниловић, Митченко Николај, Шапоков Душанкул, Конкин Григориј Јефимовић, Шадрин Иван Демидовић, Москаљенко Николај, Јемцов Пјотр Кузмић, Кужебергенев Данил Александровић, Тимофејев Дмитриј Фомић, Трофимов Николај Игнатијевић, Бондаренко Јаков Александровић, Васиљев Ларион Романовић, Болтов Николај, Безродниј Григориј, СENGIRБАЈЕВ Мустафа, Максимов Николај, Анањијев Николај.

Био је још и двадесет девети. Он се показао кукавица и издајник. Само је он дигао руке у вис када је из тенка који је продро до самог рова фашистички ефрајтер узвикнуо: „Предај се!“ Стајао је бедан, дрхтећи, одвратан у свом ропском кукавичлуку. Пред ким падаш на колена, гаде! Одмах је загрмео плутун. Неколико гардиста истовремено, не споразумевајући се, без команде, пуцали су на издајника. То је сама домовина казнила отпадника.

Борба се продужавала више од четири часа и оклопна песница фашиста није могла да продре кроз линије коју су бранили гардисти. Из противтенковских пушака јунаци су кварили непријатељске машине, палили их боцама напуњеним течним горивом. Већ је четрнаест тенкова непомично стајало на пољу битке. Али већ је погинуо водник Добробабин, убијен је борац Шењакин, брзо губи крв Петренко, лежећи на слами која покрива дно рова, мртви су Конкин, Шадрин, Тимофејев и Трофинов. Тог тренутка, у сумрачној магли појавио се други ешалон тенкова. Међу њима неколико тешких. Клочков је набројао тридесет носних машина. Није било сумње да су они ишли ка железничкој раскрсници, рову храбрих. Мало си се преварио, славни политруче Дијеве! Говорио си да ће тенкова бити мање него по један на једног. Њих је

већ више од два на једног борца. Домовино, мајко-завичају, дај нове снаге својим синовима, нека не поклекну у овом тешком часу!

Са очима запаљеним од напора Клочков је погледао на другове.

— Тридесет тенкова, пријатељи, — рекао је борцима, — мораћемо сви умрети, сигурно. Русија је велика, а нема куд да се отступа. Иза нас је Москва.

Тенкови су се кретали рову. Рањен Бондаренко, сагнувши се према Клочкову, загрлио га је неповређеном руком и рекао: „Хајде да се пољубимо, Дијаво“. И сви који су били у рову изљубили су се, уздигли пушке и припремали гранате. Тенкови су све ближе и ближе. Ево их већ код самог рова. Њима у сусрет дижу се неустрашиви борци.

Тридесет минута води се борба, и већ нема муниције код јунака. Један за другим они испадају из строја. Гине Москаљенко под тенковским гусеницама, грebuћи прстима његове челичне плоче. Непосредно под цев непријатељског митраљеза иде скрстивши на грудима руке Кужебергенов и пада мртав. Покварено је и гори око десетину тенкова. Клочков, стежући последњи свежањ граната, трчи тешкој машини која тек што је згужвала под собом Безродног. Политрук успева да пребије гусеницу чудовишта и, погођен мецима, пада на земљу.

Клочков је убијен. Не, он још дише. Поред њега окрвављеног, главу уз главу, лежи рањени Натаров. Мимо њих металним треском и грмљавином крећу се непријатељски тенкови, а Клочков шапуће свом другу: „Умиремо, брате... Једном ће нас се сетити... Ако будеш жив, реци нашим..."

Није завршио реченицу и утишао се. Тако је умро Клочков који је храбро дао свој живот на пољу битке.

Све је то испричао Натаров који је већ лежао на самртном одру. Њега су недавно нашли у болници. Пузећи довукао се те ноћи до шуме, лутао је неколико дана, губећи снагу од губитка крви, док није наишао на групу наше извиднице. Умро је Натаров — последњи од двадесет осморице хероја-панфиловаца који су изгинули. Он је нама који живимо оставио њихов аманет. Смисао овог аманета био је појмљив народу још у оно време кад нисмо знали шта се све десило код раскрснице Дубосекова. Ми знамо шта је хтео да каже Клочков оног тренутка када се над њим витлала неумољива смрт. Сам народ продужио је његове мисли и рекао себи у име хероја: „Дали смо своје животе на олтар отаџбине. Не проливајте сузе код наших мртвих тела. Стиснувши зубе будите истрајни! Знали смо у име чега гинемо, ми смо извршили своју војничку дужност, препречили смо пут непријатељу. Идите у борбу против фашиста и запамтите: победа или смрт! Код вас нема другог избора, као што га није било ни код нас. Ми смо изгинули, али смо победили“.

Тај аманет живи у срцима бораца Црвене армије. Сунце победе све јаче и јаче сија на њиховим заставицама. Непријатељ отступа. Њега гоне браћа по крви хероја панфиловаца, уништавају без жаљења, свете се без милости.

Било је тихо, хладно јутро, сигурно такво исто као и на дан 16 новембра. Наше јединице поново су заузеле Дубосеково, и ми смо ишли ка месту легендарне битке двадесетосморице гардиста. Последњу ноћ беснела је вејавица, и сада смо ишли по снежној ледини. Испред нас су пажљиво ишли пионири истраживачи мина.

— Овде, — рекао је капетан Гундиловић.

Наоколо се простирао раван бели вео. С леве стране, иза малог гаја, протегла се железничка пруга. С десне стране стајале су усамљене јеле. Ништа није потсећало на догађаје који су се овде одиграли.

Почеле су да раде лопате. Минут, два, три и постепено испод снега појављивало се поље битке. Ево показало се парче рововског грудобрана. Ево сткривен је кут бункера. Ево, лопата је додирнула нешто метално, и појавио се шлем, а после њега јатаган. Копамо даље и готово целом дужином тела улазимо у земљу — на том истом месту поново се укопава у земљу ров потпуног профила. Снежне грудице постале су жутоцрвене. У леденим кристалићима, као у судовима са драгоценом течношћу зацрвенела се крв. Она је сада свуда, ова света крв погинулих, на доњим брвнима бункера, из откопаној гасмаски, на извученом шаторском крилу, на снегу наоколо.

Указало се тело. Прво ноге, затим труп. Војеном дивизије пуковски комесар Јегоров, пуковник Капров, начелник политичког отсека дивизије Галушко и капетан Гундиловић пажљиво дижу на руке херојев леш. Глава му је размрскана. Не може да се позна, ко је то — Крјучков, строгог мирног лица, Јесибулатов или, можда, весели водник Добробабин. Ово није Клочкоз. Сазнали смо да су месни становници који су добро знали ватреног политрука тајно од Немаца нашли његов леш и сахранили га иза кућице путара. Спустили смо покојника на земљу. Цепови на његовом шињелу, копорану и панталонама изврнути се. У њима нема ниједног документа. Однели су Немци узевши са собом и наушнице и чизме покојника. Одмах до њега у рову смо нашли само бележник. Он је био још чист и имао је само број пушке — 21789. Запамтићемо га. Ова пушка никад није промашила.

Сви су гледали свежу хумку гроба. Поред ње се постројио вод младих гардиста-панфиловаца. Њима су раније често причали о подвигу двадесетосморице, а сада су они сами видели једнога од њих.

У ћутању и тузи људи су непомично стајали. Сви су скинули капе, и ја сам видео седу косу старог борца-пуковника Капрова који је стајао испред својих нових полетараца-гардиста које ће он спремити да постану орлови у борби. Начелник политичког отсека дивизије Галушко узбуђено је држао надгробни говор: „Ми се сећамо вашег аманета, хероји. Ми чујемо ваше предсмртне гласове. Учинићемо све да би били достојни ваше храбрости и части“. Три пута загрмео је свечани поздрав. Као моћни ехо одазвала му се грмљавина топова. Иза леђа су артилериски положаји, а неколико километара даље борба је била у јеку. И погинули панфиловци постали су тако живи у нашој свести да је изгледало да ће, кроз један моменат, и они, блистајући славом, устати из гроба да се устреме тамо, где наши пукови наступају. Вечно сећање у свести живих и јесте бесмртност оних који су пали.

Р. ГОРБАТОВ

О ЖИВОТУ И СМРТИ

1

— Друже!

Сад смо прочитали наредбу: чим почне свитање — у борбу. Остало је седам часова до свитања.

Сад је ноћ, далеко треперење звезда и тишина; престала је артилериска пуцњава, сусед је мало за-спео, негде у куту једва се чује како пева зумер, нешто шапуће војник за везу...

Има таквих тренутака нарочите тишине, који се никада не заборављају!

Једном ћу се сећати ове ноћи — ноћи уочи 30 октобра 1941 године. Како је пловио месец над донецком степом. Како су дрхтале звезде као да су озебле. Како се превртао у сну сусед. А над брежуљцима, у рововима, на положајима била је тишина — ужасна тишина у којој се осећа барут, тишина пред битку.

А ја сам лежао у рову, заклањао сам фењерчић крајем мокрог шињела, писао сам ти писмо и мислио... И тако исто као ја милиони бораца од Северног Леденог Океана до Црног Мора лежали су

ове ноћи на мокрој земљи, покривеној иструлелим лишћем, чекали свитање и борбу и мислили о животу и смрти, о својој судбини.

2

Друже!

Много ми се живи.

Хтео бих да живим, да живим, да ходам по земљи, да гледам небо над собом.

Али не бих желео да живим ма како, не пристајем на сваки живот.

Јуче је допузио до нас човек „с оне обале“, — побегао је од Немаца. Допузио је отеклих ногу, поцепаних окрвављених лаката. Угледавши нас, своје, заплакао је. Свима је стезао руке, хтео је све да нас загрли. Његово је лице подрхтавало, и усне су подрхтавале такође...

Дали смо му свој хлеб, своју сланину и свој дуван. И када се најео и умирио, причао нам је о Немцима: о насиљу, мучењу и пљачки. И крв је узавирала код бораца када су га слушали, и срце је снажно лупало.

А ја сам посматрао његова леђа. Само леђа. Гледао сам не скидајући погледа. Ова су леђа биле страшнија од свих прича.

Био је свега месец и по дана под влашћу Немаца, а његова су се леђа погрбила. Као да су му кичму преломили. Као да је цео месец и по дана ишао клањајући се, увијајући се, подрхтавајући целим леђима у ишчекивању ударца. То су била леђа поробљеног. То су била леђа роба.

— Исправи се! — хтео сам да му довикнем. — Еј, исправи рамена, друже! Ти си међу својима.

Ето када сам схватио, јасно схватио шта могу да очекујем од Немца, живот са преломљеним, покорним леђима.

Друже! Остало је пет часова до свитања. Кроз пет часова кренућу у борбу. Нећу се борити са Немцима за овај сивкасти брежуљак који је пред нама. Борба се зоди због нечег што је веће. Решава се ко ће бити господар моје судбине: ја или Немац.

До сада смо ја, ти, били и сваки је био сам господар своје судбине. Изабрали смо себи рад према позиву, струку по жељи, другарицу по срцу. Слободни људи на слободној земљи ми смо одважно гледали на сутрашњицу. Сва је земља била наша Домовина, у свакој кући су били другови. Свака струка је била почасна, рад је била ствар одважности и славе. Ти си знао: свака нова тона угља коју си ископао у руднику донеће ти славу, почаст и награду. Свака centa жита коју си добио на колхозној њиви повећаће твоје богатство, богатство твоје породице.

Али, ево, доћи ће Немац. Немац ће постати господар твоје судбине. Погазиће твоју Данашњицу и украсти твоју Сутрашњицу. Господариће твојим животом, твојом кућом, твојом породицом. Он може да ти одузме кућу, — и ти ћеш отићи, погрбивши леђа, по киши, по рђавом времену из своје куће. Може и да ти поштеди живот, њему треба стока за рад, — и он ће напрасити од тебе роба са преломљеном покорном грбачом. Ти ћеш зарадити центу жита, — он ће ти је узети, тебе ће оставити да гладујеш. Ти ћеш ископати тону угља, он ће ти је узети, па ће те још и опсовати: „Руска свиња, ти рђаво радиш!“ За њега ћеш увек остати Руски Иван, ниже биће, животиња. Примораће те да заборавиш језик својих отаца, језик на коме си мислио, маштао, на којем си се сбијашњавао изјављујући љубав својој вереници. Он

ће те приморати да научиш лајави немачки говор и смејаће се слушајући како рђаво говориш на туђем језику.

Згазиће све твоје снове, поплуваће све наде. Ти си маштао да ће твој синчић, кад порасте, постати научник, инжењер, славан човек, али Немцима нису потребни руски научници, они су приморали своје научнике да иструле у псећим логорима. Њима је потребна тупа радничка стока, и они ће отерати твога сина и ставити га у јарам, одједном ће га лишити детињства, младости и будућности.

Ти си чувао и неговао своју лепотицу ћерку; колико си се пута заједно са женом нагињао над белчастим креветићем Маринке и маштао о њеној срећи. Али Немцима нису потребне невине руске девојке. У јавну кућу, за разоноду разуздане солдатеске баћиће твој понос — Маријку, одличну девојку, лепотицу...

Ти си се покосио својом женом. Оксана је била прва девојка код нас у руднику! Теби су сви завидели. Али у ропству људи не постају лепши, млађи. Брзо ће остарити твоја Оксана! Постаће старица са погрбљеним леђима.

Поштовао си своје драге старе-оца и мајку, — они су те отхранили. Отаџбина ти је помогла да им пружиш мирну, часну старост. Али Немцима нису потребни ни руски старци, ни руске старице, они не бреде као стока, за рад, и Немци ти неће дати за твоје старе ни грам од центи жита које си ти зарадио својим рукама.

Можда ћеш ти све ове претрпети, можда нећеш цринути, отупевши умирићеш се, проводићеш слепачки и гладан живот без радости!

Ја не желим такав живот! Не, нећу! Не, боље је и смрт него такав живот! Не, боље бајонет у грло,

него јарам на врат! Не, боље је умрети као јунак, него живети као роб!

Друже!

Остало је три часа до свитања. Моја је судбина у мојим рукама. На оштрици бајонета моја је судбина, а с њом и судбина моје породице, моје земље и мога народа.

3

Друже!

Данас смо стрељали Ангона Чувирину, борца треће чете.

Пук се постројио у виду великог квадрата. Небо је било сурово. Жуго лишће дрхтећи падло је у плато, а наш је строј био непокретан, нико се није ни макнуо.

Он је стајао пред нама са рукама на леђима, у шињелу без кајиша, бедна кукавица, издајник, дезертер Антон Чувирин, и његове очи подло су лутале. Нама у очи није гледао. Бојао се нас, другова. Па он нас је продао.

Да ли је он желео победу Немаца? Не, не, наравно, као и сваки Рус. Али имао је зечију душу, а срце твора. Он је такође, вероватно, размишљао о животу и смрти, о својој судбини. И о својој судбини мислио је овако: „Моја судбина је — моја кожа“.

Њему је изгледало да лукаво размишља: „Ако ми победимо — одлично. А ја сам као што треба и своју кожу сачувао. Ако Немци победе, — па, шта онда, бићу роб код Немаца. Опет ћу своју кожу да сачувам“.

Хтео је да остане, да побегне од рата, као да се од рата може сакрити! Хтео је да се за њега, за његову судбину туку и умиру другови, а не он сам.

Ех, рђаво си рачунао, Антоне Чувирину! Нико се за тебе неће тући ако побегнеш у шипражје. Овде се сваки бори за себе и за Отаџбину! За своју породицу и за Отаџбину! За своју судбину и за судбину Отаџбине! Нећеш нас одвојити, чујеш ли, нећеш нас одвојити од Отаџбине: крвљу, срцем и месом прирасли смо уз њу. Њена судбина је и наша судбина. Њена пропаст је и наша пропаст. Њена победа је и наша победа.

И када победимо, свакога ћемо упитати: шта си ти урадио за победу?

Ништа нећемо заборавити! Никоме нећемо опростити!

Ето, он лежи у корову. Проклети Антон, човек који се сам одвојио од Отаџбине у тренутку који је био за њу страشان. Штедио је своју кожу за псећи живот, и завршио је псећом смрћу.

А ми пролазимо мимо њега у четама, гвозденим кораком. Пролазимо мимо не гледајући, не жалећи. Чим наступи свитање поћићемо у борбу. На бајонет. Борићемо се не жалећи свој живот. Можда ћемо умрети. Али о нама нико неће рећи да смо били кукавице, да нам је наша кожа била дража од Отаџбине.

4

Друже!

Остало је два часа до свитања. Хајде да мало маштамо.

Гледам ноћу, очима човека који због близине боја и смрти може далеко да види. Кроз многе ноћи, дане и месеце ја гледам напред и тамо иза брда невоље видим нашу победу. Ми ћемо је добити! Кроз потоке крви, кроз муке и страдања, кроз прљавштину и ужас рата доћи ћемо до ње. До потпуне и ко-

начне победе над непријатељем! Ми смо због ње протрпели многа страдања, ми ћемо је и добити.

Сети се предратних година. Над целим нашим поколењем увек је висио мач рата. Живели смо, радили, миловали жене, неговали децу, али ни за један тренутак нисмо заборављали: тамо, иза наше границе, шмркће и преврће се пакосна звер. Рат је био наш сусед. Дисање гада тровало нам је и рад, и живот, и љубав. И ми смо немирно спавали. На дно сандука нисмо скривали стари шињел. Чекали смо.

Непријатељ нас је напао. Ето, он је на нашој земљи. Води се страшна борба. Не на живот, већ на смрт. Сада нема компромиса. Нема избора. Угушити, уништити, заувек свршити са хитлеровском звери! И када се стрпошта у гроб последњи фашиста, и када умукне последњи плотун хаубица, као рђавог сна нестаће тешке море, и наступиће тишина, величанствена, сигурна тишина победе. И ми ћемо чути, друже, не само како хује гране веселе шуме. Чућемо како ће с олакшањем, радосно да одахне цео свет, цело човечанство.

Ући ћемо у градове и села ослобођене од непријатеља, и нас ће дочекати свечана тишина — тишина душа препуних среће. А после ће да задиме обновљене велике фабрике, да узаври живот... Прекрасан живот, друже! Живот у слободној земљи, у братству са свим народима.

За такав живот не значи много умрети. То није смрт, већ бесмртност.

Свиће, друже...

По земљи су протрчале бојажљиве сиве сенке. Никада ми још није живот изгледао тако диван, као у овај час праскозорја. Погледај како је постала

лепша доњецка степа, како су заблистали по сунчаним зрацима брдски кречњаци, како су добили сребрну боју.

Да, силно ми се живи, хтео бих да видим победу. Да притиснем на груби шињел кудраву кћеркину главу.

—Ја веома волим живот, — и зато сада идем у бој. Идем у бој за живот. За прави — а не ропски живот, друже! За срећу своје деце. За срећу моје Отаџбине. За своју срећу. Волим живот, али га нећу штедети. Волим живот, али се нећу уплашити смрти. Живети као борац и умрети као борац, — ето, како ја схватам живот.

Свитање...

Загрмеле су хаубице. Артилериска припрема.

Сада ћемо и ми кренути.

Друже!

Над родном доњецком степом рађа се сунце. Сунце борбе.

Под његовим зрацима свечано ти се, друже, кунем: нећу поклекнути у борби. Нећу отићи рањен из строја. Нећу се предати опкољен непријатељима. У мом срцу сада нема ни страха, ни збуњености, ни сажаљења према непријатељу, — само мржња. Страшна мржња. Срце гори. То је наша смртна борба.

Идем.

Јужни фронт.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 821.161.1

ЈУНАЦИ

000010126

ЛЕСКОВАЦ

СВЕТСКИ